

●

ФІЛОСОФЕМИ ЕРОС, ТАНАТОС, ФОБОС У МАЛІЙ ПРОЗІ ГАЛИНИ КРУК

●

**Галина Крук. Хто завгодно, тільки не я /
Художник В.С. Печеник. Харків: Віват, 2021. 192 с.**

DOI: 10.5281/zenodo.7015187

© М. Каранда, 2022. CC BY 4.0

Науковий досвід підказує, що не варто порушувати в нашій рецензії питання теоретично-дефінітивне про кордони й зміст поняття «жіноча проза». Термін введено у науковий вжиток, зокрема, до українського літературознавства, наприкінці минулого століття, уточнено й переуточнено вже неодноразово¹. Продуктивніше буде сконцентруватися на позагендерному, а значить універсальному наборі певних філософем, які імпліцитно представлені в змісті оповідань уже добре знайомих в Україні письменниці Галини Крук.

Оповідання, вміщені у збірку, є дуже різними за формою, а головне – за тональністю й настроєм. Більш важливою для цілісного сприйняття є спільна філософія життя. Струнка концепція збірки – просуватися від еросу через фобос і танатос до ствердження цінності життя тут і зараз.

Форма збірки дещо кінематографічна в своїй внутрішній естетиці. Динамічно, кадр за кадром читач занурюється у візуально достовірні й дуже чуттєві картини.

Дизайн видання також сприяє поглибленню впливу на реципієнта: чорно-біло-блакитна колористична гама підтримує конотації води, неба, землі, первинності, всеосяжності. Книжкова графіка Валерія Печеника не є ілюстрацією до сюжетних ліній. Це скоріше паралельні лаконічні і сміливі за семантикою графічні історії навколо заявлених тем та ідей. Жоден розворот у книзі не залишається «сліпим», а значить книжкова графіка веде з нами рівноправний, паралельно-нелітературний діалог, викликаючи алюзії на живописні твори І. Босха, С. Далі, Р. Магріта і навіть скульптуру Л. Буржуа.

Тарас Прохасько у передмові порівняв назву книжки Галини Крук із лицарським девізом. У його передмові більше ніж достатньо метафоричних визначень. Прикметно, що всі вони так чи так пов'язані з процесуальністю, як наприклад, «вихід у невагомість», «руйнування Берлінського муру», «гіпноз». Це є додатковими аргументами для порівняння з кінематографічним підходом до справи. Назва натякає, що з одного боку, збірка неначе хоче охопити досвід іншого, не суто авторського життя. Але наша психіка схильна сприймати й запам'ятовувати позитивні конструкції в реченнях, тому частка «не» редукується. А відтоді зрозуміло, що це певні мовні ігри і невід'ємність досвіду авторки просякає текст.

Концептуалізуючи, варто одразу окреслити філософеми, які розлиті у всіх оповіданнях Галини Крук. Це ерос і танатос. І якщо в оповіданні «Те, що залишається» мортірільність спочатку є лише синонімом осені, контекстом музики легендарного гурту «The Doors», потім у тексті під назвою «Ангелоїдка» смерть – це всього лише спогад-марення про автокатастрофу, то вже у дуже непростій історії під назвою «Рибина» – це приреченість ненародженої дитини, а в оповіданні «Табула раса» ми зіткнемося з пам'яттю героїні про смерть діда й очікування власного онкологічного діагнозу як вироку, що обірве нитку життя. Оповідання «Трави несполімі» мають танатологічний мотив, пом'якшений гумором у сімейному діалозі про плиту чи клумбу на могилі, а в оповіданні «Заговорити», смертей стрінеться навіть дві – незворотня і звернена – втрачена дитина й врятований із петлі хлопець.

¹ Див., наприклад: Феномен жіночої прози в сучасній вітчизняній літературі / Укл.: М. Маслова, Ю. Щеглова. Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <https://zounb.zp.ua/fenomen-zhinochoyi-prozy#q1>; Рижкова Г.-П. Українська «жіноча» проза 90-х років ХХ – початку ХХІ ст. Жанрові й нарративні моделі та лінгвопоетика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Кіровоград. держ. ун-т ім. В.Винниченка. Кіровоград, 2008. 20 с.; Тебешевська-Качак Т.Б. Художні особливості жіночої прози 80–90-х років ХХ ст. Монографія. Тернопіль, 2009. 192 с.

Етос оповідання «Рибина» – біблійно-прадавній, як сама водна стихія, як полісемантичність образу риби. Очевидно, що Він – Господь, підтримує героїно, відводить відчай, вона наважується на дуже непопулярне рішення для постсекулярного світу – не переривати вагітність через патологію плоду. Якщо дитина без легенів може прожити в своєму маленькому космосі – лоні матері – ще декілька місяців, то варто подарувати їй цей час. Ідея оповідання вступає у світоглядний конфлікт із сучасною тенденцією світового кінематографу, що мусовано пропагує право жінки на аборт (наприклад, вийшли у прокат 2021 року, тобто одночасно із збіркою Галини Крук, такі стрічки як «Три родини» Алекс Калініос, «Подія» Одрі Діван і були схвально сприйняті кінокритикою). Назва оповідання «Рибина» пропонує згадати, що за символом риби перші християни трепетно ховали образ Спасителя. А відтоді стає актуальною для інтерпретації оповідання і євангельська теза, що Христос може прийти у будь-якому людському образі. Навіть ненародженої дитини. Таким чином притчевість виступає як коріння жанрових пошуків Галини Крук.

Філософема еросу буває в оповіданнях письменниці, гармонійно урівноважуючи танатологічний вектор. Оповідання «Те, що залишається» у постнеобароковій чи екзистенційній манері ставить питання про залишок від зустрічі: чи це використані контрацептиви, чи втрачена пам'ять тіла після дев'яти місяців розлуки, чи відновлена здатність чекання коханої людини стільки, скільки треба? Оповідання «Ангелоїдка» містить рефлексію про саму онтологію, субстанційне начало еросу. І тому читач має витончену і водночас постмодерно-відверту алюзію на біблійний процес «пізнання» чоловіка й жінки. Мегафорами різного, безкінечно протилежного чуттєвого світу є вивернута рукавиця і риба. Танатологічні алюзії поруч і простягаються в естетику тіла, роблячи пупок тригером для страху смерті від «розв'язаності», «випавших тельбухів», як і невідомо звідки і де повсталася тілесна тріщина (прірва між світобаченням чи світовідчуттям двох людей).

Оповідання «Забагато води» говорить до читача про втрату партнера не через неякісний секс, а через порожнечу його. Отже, біблійна символіка води анулюється; вода могла бути знову протоколіскою життя, любові, сенсів, але просто як фізична рідина змиває все, люди виявляються неспроможними народити вічні й міцні сосунки. Ерос у своїй руйнуючій функції швидко з'явиться й щезне в оповіданні «Заговорити»: тут хіть персонажів була причиною втрати дитини й руйнації родини. Художнім прийомом, відмінним від більшості оповідань у збірці, є введення фольклорно-містичних нот.

Притаманна для Галини Крук і рефлексія фобосу. Страх може бути художньо розгорнутий і як стан, і як емоція, і як трамплін до пошуків нових відтінків складного прийняття життя і його пересотворення. Це проявлено у оповіданнях «Заговорити» (страх болю), «Опаура» (страх матері стати чужою власному синові), і, як не парадоксально може видаватися, у оповіданні «Цицьки» (страх покарання від оголеної матері) і «Карантинні хроніки Марії» (страх хвороби й смерті близьких).

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що збірка малої прози Галини Крук не лише кінематографічна за зовнішньою естетикою й філософічна за імпліцитно присутніми танатеросо-фобіальним дискурсом. Вона видалася достатньо поетичною. Це означає, що рівень концентрації образності та ритми розгортання наративів не давали можливості відкинути аналогій із поезією. Можливо це і зробить нову книгу особливо примітною серед української екзистенційної прози початку двадцять першого століття.

Дата подання: 15 червня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 25 червня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Каранда, М. Філософема ерос, танатос, фобос у малій прозі Галини Крук. Рецензія на книгу : Галина Крук. Хто завгодно, тільки не я / Художник В.С. Печеник. Харків: Віват, 2021. 192 с. *Сіверянський літопис*. 2022. № 2. С. 144–145. DOI: 10.5281/zenodo.7015187.

Цитування за стандартом APA

Karanda, M. (2022). *Filosofemy eros, tanatos, fobos u malii prozi Halyny Kruk*. Retsenziia na knyhu : Halyna Kruk. Khto zavhodno, tilky ne ya / Khudozhnyk V.S. Pechenyk. Kharkiv: Vivat, 2021. 192 s. [The philosophies of eros, thanatos, and phobos in the short prose of Halyna Kruk. Book review: Halyna Kruk. Anyone, but not me / Artist V.S. Pechenyk. Kharkiv: Vivat, 2021. 192 p.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 2, P. 144–145. DOI: 10.5281/zenodo.7015187.